

Janusz HELLER*

Emilia EWERTOWSKA*

Makroekonomiczne uwarunkowania i efekty wzrostu gospodarczego w Irlandii¹

Wprowadzenie

Przykład osiągnięć gospodarczych Irlandii jest często przywoływany jako godny do naśladowania również w Polsce. Przy okazji wskazuje się też, że sprawcą tych sukcesów mógł być tylko „cud” gospodarczy. Nic bardziej błędnego, w Irlandii nie podjęto żadnych decyzji, które dzisiaj nie stanowiłyby już kanonu klasycznych rozwiązań makroekonomicznych w krajach o szybkim i trwałym tempie wzrostu gospodarczego. Pomimo ogólnej znajomości tych faktów istnieje jednak potrzeba bardziej usystematyzowanego przybliżenia w naszym kraju przyczyn, które legły u podstaw tych sukcesów w Irlandii.

Cel, przedmiot i zakres badań

Celem badań był opis i weryfikacja czynników, które wpłynęły na wzrost i rozwój gospodarczy w Irlandii. Kraj ten wstąpił do EWG wprawdzie już w roku 1973, ale w pierwszych latach członkostwa nie zaobserwowano istotniejszych efektów. Trudno więc uznać ten fakt jako bezpośredni czynnik sprawczy późniejszych sukcesów gospodarczych kraju. Można jednak przyjąć, że członkostwo we Wspólnotach Europejskich, wraz z późniejszym pojawieniem się funduszy europejskich, które dodatkowo zostały wsparte napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych, stały się ważnymi czynnikami szybkiego i trwałego wzrostu gospodarczego. W prowadzonych badaniach na temat wzrostu gospodarczego w Irlandii nie można więc pominąć początkowego aspektu członkostwa Irlandii we Wspólnotach Europejskich, chociażby dlatego, aby pokazać kontrast między pierwszym (lata 1973-1988) a drugim etapem (lata 1989-2005). Przystępując

---

* Autorzy są pracownikami Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Artykuł wpłynął do redakcji w marcu 2008 r.

¹ Artykuł stanowi fragment badań własnych realizowanych w Katedrze Makroekonomii na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w ramach tematu: *Wpływ integracji europejskiej na gospodarkę Warmii i Mazur*.

do analizy przyczyn wzrostu gospodarczego w Irlandii należało więc zwrócić szczególną uwagę na ten dwuetapowy charakter zmian.

Przyjęto hipotezę, że główną przyczyną trwałego i stabilnego wzrostu gospodarczego, który został zapoczątkowany dopiero w roku 1989, musiały być głębokie reformy w polityce gospodarczej rządu zainicjowane w połowie lat osiemdziesiątych i kontynuowane w kolejnych latach jako logiczne następstwo lub dopełnienie tych pierwszych zmian².

Syntezą tych procesów są efekty makroekonomiczne mierzone tradycyjnymi wskaźnikami, jak: poziom PKB *per capita*, wskaźnik bezrobocia oraz inflacji. Same wskaźniki nie zawsze są dostatecznie przekonujące. Obiektywną miarą, która prawidłowo opisuje poziom warunków życia jest opinia mieszkańców. Jeśli nie emigrują oni w celach zarobkowych a mają ku temu możliwości, bo żyją w państwie o otwartych granicach, to znaczy, że w ich ocenie miejscowe warunki są na tyle zadowalające lub dostatecznie dobre, że warto tu żyć i mieszkać. Jeśli do tego dodamy, że mieszkańcy innych państw chętnie osiedlają się w takim kraju, to jest to dodatkowy dowód wskazujący na wysoki poziom warunków życia i co jest szczególnie cenne, bo w opinii również innych społeczności. W sytuacji odwrotnej, czyli wówczas, gdy mieszkańcy chętniej emigrują poza granice ze względów ekonomicznych, to znaczy, że ich ocena warunków życia w tym kraju jest negatywna. W związku z tym klasyczna ocena efektów makroekonomicznych w Irlandii jest poprzedzona oceną przemian w potencjale demograficznym.

Potencjał demograficzny Irlandii

Pod względem demograficznym Irlandia jest małym krajem. Według ostatniego spisu powszechnego liczba mieszkańców w kwietniu 2006 roku wynosiła ok. 4,2 mln osób (*Census*, Dublin 2006, s. 9). W latach 1971-2006 nastąpił jednak wyraźny przyrost – o ponad 42%. Z danych zaprezentowanych w tablicy 1 wynika jednak, że różny był charakter tego wzrostu. O ile w pierwszym okresie wysoki przyrost naturalny niwelował lub zmniejszał ujemne saldo migracji, to w drugim etapie, ale dopiero od 1996 roku odnotowujemy trwałą przewagę napływu mieszkańców nad ich odpływem. Rok 1996 staje się przełomowym pod tym względem. Dopiero wówczas rozpoczyna się proces kumulacji przyrostu naturalnego z trwale dodatnim saldem migracji. Początkowo przewaga imigrantów nad emigrantami wynosi zaledwie ok. 8 tys. osób rocznie, ale w miarę upływu lat są to liczby coraz większe. Szczególnie są one zauważalne w roku 2005, gdy dodatnie saldo przekracza 53 tys. i w kolejnym 2006, gdy dochodzi prawie do 70 tys. osób. Warto jednak zauważyć, że z Irlandii – jak z każdego wolnego i demokratycznego kraju – następuje też odpływ ludności. Jest on wprawdzie coraz mniejszy, ale nie są to wielkości wyłącznie śladowe.

² W opracowaniu wykorzystano materiał statystyczny zgromadzony przez E. Ewertowską.

Tablica 1

Zmiany populacji w Irlandii w latach 1987-2006* (w tys. osób)

Lata	Przyrost naturalny	Imigranci	Emigranci	Saldo migracji	Zmiany populacji
1987	29,0	17,2	40,2	-23,0	5,9
1988	26,2	19,2	61,1	-41,9	-15,8
1989	22,6	26,7	70,6	-43,9	-21,2
1990	19,1	33,3	56,3	-22,9	-3,7
1991	22,0	33,3	35,3	-2,0	19,9
1992	21,4	40,7	33,4	7,4	28,8
1993	20,0	34,7	35,1	-0,4	19,6
1994	16,6	30,1	34,8	-4,7	11,8
1995	17,2	31,2	33,1	-1,9	15,4
1996	16,7	39,2	31,2	8,0	24,8
1997	19,0	44,5	25,3	19,2	38,2
1998	21,5	46,0	28,6	17,4	38,8
1999	21,2	48,9	31,5	17,3	38,5
2000	21,8	52,6	26,6	26,0	47,9
2001	24,8	59,0	26,2	32,8	57,7
2002	28,8	66,9	25,6	41,3	70,0
2003	31,9	50,5	20,7	29,8	61,7
2004	33,3	50,1	18,5	31,6	64,9
2005	33,5	70,0	16,6	53,4	87,0
2006	34,2	86,9	17,0	69,9	104,1

* Lata 2003-2006 dane wstępne (Preliminary).

Źródło: *Population...*, 2006, s. 9

Analiza procesów migracji nie powinna pomijać bardzo charakterystycznego okresu pięciu lat: 1991-1995. Jest to etap, w którym wprawdzie przeważa jeszcze ujemne saldo, ale widać już wyraźnie korzystną zmianę w stosunku do poprzedniego okresu z lat 1987-1990. Można nawet pokusić się o opinię, że prawie zbilansowano wówczas odpływ z napływem ludności. Podsumowując skalę oraz kierunki migracji po roku 1987 można wyróżnić trzy wyraźnie odmienne pod tym względem etapy:

- pierwszy, to lata 1987-1990 i wyraźna dominacja emigracji nad imigracją;
- w drugim (1991-1995) następuje zbilansowanie odpływu z napływem ludności;
- trzeci, po roku 1996 coraz bardziej przeważa liczba imigrantów nad emigracją.

Z danych tablicy 1 wynika ponadto, że do roku 1996 zmniejszał się w Irlandii dość wyraźnie przyrost naturalny, ale od roku 1997 można zaobserwować istotne zmiany. Tempo przyrostu naturalnego zwiększa się stosunkowo szybko, tak że w trzech kolejnych latach: 2004, 2005 oraz 2006 jest ono ponad dwukrotnie

większe od poziomu z roku 1996. Szybkiemu powiększaniu przyrostu naturalnego towarzyszy jeszcze szybsze tempo poprawy dodatniego saldo migracji ludności. Już od roku 2000 można zaobserwować (poza latami 2003 i 2004), że skala napływu ludności do Irlandii jest tak duża, iż dominującą rolę we wzroście liczby mieszkańców tego kraju zaczynają odgrywać imigranci.

Irlandzkie społeczeństwo jest stosunkowo „młode”. W 2006 roku 20,4% ludności było w wieku poniżej 15 lat, a 15,1% mieściło się w przedziale wiekowym 15-24 lata. Były to najwyższe wskaźniki młodych ludzi poniżej 15 i poniżej 25 lat w Unii Europejskiej. Analizując potencjał ludnościowy Irlandii należy też podkreślić wysoki poziom wykształcenia Irlandczyków. W 2006 roku 40,2% populacji Irlandii w wieku 25-34 lata posiadało trzeci najwyższy poziom wykształcenia w Europie (tzn. po studiach i szkołach pomaturalnych). W porównaniu ze średnią dla UE 28,6%, był to więc bardzo wysoki wskaźnik (*Ireland Vital...*, 2007, s. 6, 11).

Potencjał demograficzny, który współcześnie przedstawia się tak korzystnie, w dłuższej perspektywie historycznej wyglądał jednak zgoła odmiennie. Ponad 150 lat temu wielka klęska głodu spowodowana niskimi plonami ziemniaków zniszczyła praktycznie cały kraj. Wiele ludzi zmarło z powodu chorób oraz głodu, jeszcze więcej zostało zmuszonych do emigracji, by uniknąć podobnego losu. Tylko w przeciągu jednej dekady (1845 do 1855) 2,5 mln ludzi uciekło z kraju do Wielkiej Brytanii, Ameryki lub jeszcze dalej do Australii i Nowej Zelandii. Z kolei w drugiej połowie XX wieku irlandzka fala emigracji kierowała się głównie do Wielkiej Brytanii. Przyczyną tej współczesnej emigracji były też względy ekonomiczne, ale miały one znacznie łagodniejszy charakter. Niewłaściwa polityka fiskalna lat 70. i 80. wprowadziła Irlandię w proces narastającego długu publicznego, a recesja lat osiemdziesiątych pogłębiała ten problem. Spowodowało to, że irlandzkie społeczeństwo emigrowało do Anglii i Szkocji w poszukiwaniu lepszej przyszłości oraz wyższego standardu życia. Tendencja stałej emigracji ludności uległa odwróceniu dopiero w latach dziewięćdziesiątych. Do Irlandii zaczęła powracać ludność tego kraju, która jeszcze w poprzedniej dekadzie musiała poszukiwać pracy za granicą. Wśród populacji żyjącej na emigracji dużą część stanowili fachowcy, osoby z wyższym wykształceniem. Ponad 30% wszystkich emigrantów posiadała stopień magistra. Po 1993 roku w wyniku polepszających się perspektyw ekonomicznych, wielu z nich powróciło jako imigranci zachęceni możliwościami oferowanymi przez tworzone stanowiska pracy oraz dowodami wzrostu dochodów realnych [Mac Sharry, White, 2001, s. 13; 375].

Jeśli z tak odległej i pogmatwanej historii wyłania się współczesny kraj, w którym mieszkańcy nie tylko czują się bezpiecznie, ale ich poziom życia i przyjazny stosunek do obcych jest magnesem dla emigrantów – i to nie tylko o korzeniach irlandzkich, ale również dla innych narodowości, to jest to w istocie przykład nie tylko godny, ale konieczny do naśladowania. Z prezentowanej problematyki wyłania się też jeden bardzo istotny wniosek. Ujemne saldo migracji ludności zostało na trwałe odwrócone dopiero w roku 1996, a więc po kilku latach reform zapoczątkowanych w drugiej połowie lat osiemdziesią-

tych ubiegłego wieku. Z tego wynika, że to jest prawidłowa kolejność, czyli najpierw reformy i w konsekwencji poprawa sytuacji gospodarczej oraz klimatu dla przedsiębiorczości, a dopiero w następnej kolejności powrót z emigracji i napływ innych narodowości. Nie można odwrócić tej kolejności.

Wzrost gospodarczy, poziom bezrobocia oraz inflacja

Okres pierwszych 16 lat (1973-1988) po wstąpieniu do EWG charakteryzował się w Irlandii stosunkowo wolnym tempem wzrostu gospodarczego (tablica 2). Średnioroczne tempo wzrostu PKB w tych latach wynosiło ok. 2,9%. Z dzisiejszej perspektywy tego kraju należy ocenić to tempo jako bardzo wolne. Chociaż i w tym okresie występowały lata wyraźnego przyspieszenia wzrostu gospodarczego, ale też lata te były przeplatane okresami depresji. Po raz pierwszy stosunkowo wysokie tempo wzrostu gospodarczego odnotowano w Irlandii w czterech kolejnych latach: 1976 – 3,3%, 1977 – 6,3%, 1978 – 7,2% oraz 1979 – 4,2%. W pierwszym etapie, czyli w latach 1973-1988, podobnie wysokie tempo już się nie powtórzyło. Stosunkowo wysoki przyrost PKB (jak na ówczesne lata) odnotowano jedynie w roku 1984 – 3,2% oraz w roku 1987 – 3,6%. Były to więc pojedyncze przypadki, gdy tempo wzrostu gospodarczego przekroczyło 3% PKB. Wśród pozostałych 10 lat z tego okresu w żadnym roku nie odnotowano tempa wzrostu gospodarczego powyżej 3% PKB, a wystąpiły też lata z bezwzględny spadem. W roku 1983 – minus 0,7% PKB w stosunku do roku poprzedniego. Były też lata, jak np. rok 1986, gdy tempo wzrostu gospodarczego wynosiło poniżej 1% lub nieco powyżej 1% w latach 1975, 1982 i 1985.

Tablica 2

Wybrane wskaźniki makroekonomiczne Irlandii w latach 1973-2005

Lata	PKB w cenach stałych z 1995 r. w mln euro	Tempo wzrostu PKB ceny stałe w %	Wskaźnik wzrostu cen CPI w %	Bezrobocie w %
1973	34 243	–	11,4	5,7
1974	35 135	2,6	17,0	5,4
1975	35 617	1,4	20,9	7,3
1976	36 783	3,3	18,0	9,0
1977	39 094	6,3	13,6	8,8
1978	41 901	7,2	7,6	8,2
1979	43 664	4,2	13,2	7,1
1980	44 929	2,9	18,2	7,3
1981	46 058	2,5	20,4	9,9
1982	46 746	1,5	17,1	11,4
1983	46 405	-0,7	10,4	14,0
1984	47 892	3,2	8,6	15,6
1985	48 825	1,9	5,4	17,3

cd. tablicy 2

Lata	PKB w cenach stałych z 1995 r. w mln euro	Tempo wzrostu PKB ceny stałe w %	Wskaźnik wzrostu cen CPI w %	Bezrobocie w %
1986	49 032	0,4	3,9	17,4
1987	50 817	3,6	3,2	17,5
1988	52 340	3,0	2,1	16,7
1989	55 279	5,6	4,0	15,6
1990	59 541	7,7	3,4	13,4
1991	60 519	1,6	3,2	15,6
1992	62 685	3,6	3,0	15,9
1993	64 135	2,3	1,5	16,6
1994	67 916	5,9	2,4	15,6
1995	78 586	15,7	2,5	13,3
1996	85 080	8,3	1,6	12,8
1997	94 855	11,5	1,5	11,8
1998	102 880	8,5	2,4	9,8
1999	113 915	10,7	1,6	7,6
2000	124 338	9,1	5,6	6,4
2001	131 683	5,9	4,9	5,7
2002	140 150	6,4	4,6	6,3
2003	146 219	4,3	3,5	6,2
2004	152 467	4,3	2,2	6,0
2005	161 498	5,9	2,5	5,6
2006	170 760	5,7	4,0	5,5
1973-1988	43 718	2,9	11,9	11,2
1989-2006	100 103	6,8	3,0	10,2

Źródło: strona internetowa Centralnego Biura Statystycznego Irlandii: www.cso.ie/releasespublications/pr_nataacc.htm, 21.08.2007.; Lata 1973-1994: *Historical National Income and Expenditure Tables 1970-1995*; Lata 1995-2005: *National Income and Expenditure 2006 Tables 1995-2006*.; Strona internetowa Centralnego Biura Statystycznego Irlandii: www.cso.ie/statistics/conpriceindex.htm, 03.01.2008, obliczenia własne

Całkowicie odmiennie można scharakteryzować pod tym względem okres następujących 18 lat (1989-2006) objętych badaniami. Średnioroczne tempo wzrostu gospodarczego wyniosło w tych latach 6,8% PKB. Jeśli przyjmiemy, że wysokie tempo wzrostu jest wówczas, gdy wynosi powyżej 4% PKB, to w Irlandii takich lat mieliśmy w tym okresie 15. Jedynie na początku tego etapu wystąpiły trzy kolejne lata, w których wzrost gospodarczy był poniżej 4% PKB: w roku 1991 – 1,6%, w 1992 – 3,6% oraz w roku 1993 – 2,3%. Od roku 1994 do 2006, czyli przez kolejnych 13 lat wzrost gospodarczy wynosił powyżej 4% PKB. Godnym podkreślenia jest też fakt, iż w tym okresie wystąpiły tylko dwa lata, w których wzrost PKB był poniżej 5% (2003 i 2004). To pokazuje na czym polega wysokie i stabilne tempo wzrostu gospodarczego.

Tak wysokie i trwałe tempo wzrostu gospodarczego wywarło niewątpliwy wpływ na zmianę relacji między Irlandią a Unią Europejską. Wartość produktu krajowego brutto w roku 1973, w przeliczeniu na 1 mieszkańca Irlandii, wynosiła zaledwie ok. 64% przeciętnego poziomu we Wspólnotach Europejskich. Przez pierwsze 16 lat członkostwa dystans dzielący ten kraj od przeciętnego poziomu krajów członkowskich uległ wprawdzie pewnemu zmniejszeniu, ale było to tylko 7 punktów procentowych. Dopiero od roku 1989 rozpoczął się faktyczny proces przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego w Irlandii. Tylko w okresie kolejnych 5 lat (1989-1993) dystans ten zmniejszył się o następne 10 punktów procentowych i wynosił ok. 81,5% przeciętnego poziomu we Wspólnotach. W roku 1998 relacje PKB *per capita* między Irlandią i średnią UE kształtują się już jak 106,2% do 100% a w roku 2005 osiągają już poziom 138,9% do 100% [Ireland..., 2004, s. 11], [Measuring..., 2007, s. 18]. Cały okres członkostwa Irlandii we Wspólnotach Europejskich można więc podzielić na dwa wyraźnie różniące się etapy, z tego pierwszy obejmował lata 1973-1988 i drugi – od roku 1989.

Zmiany w poziomie bezrobocia układają się nieco inaczej aniżeli przyjęty podział na dwa okresy badawcze pod względem wzrostu gospodarczego. Można wyróżnić aż trzy bardzo odmienne okresy. Z tego pierwszy obejmuje 9 lat (1973-1980) i jest to okres wzrostu od stosunkowo niskiego poziomu w latach 1973 i 1974 (5,7% oraz 5,4%) do 9,9% w roku 1981. Drugi etap, to stabilizacja na poziomie dwucyfrowym przez kolejne 11 lat (1982-1992), przy czym dominują tu lata o bardzo wysokim wskaźniku 15%-17%. Trzeci okres trwa najdłużej (14 lat) i rozpoczyna się od roku 1993, chociaż w Irlandii występuje jeszcze wówczas bardzo wysokie bezrobocie (ok. 16%), ale od tego roku rozpoczyna się trwałe obniżanie wskaźnika ludzi pozostających bez pracy. Od roku 1998 ponownie odsetek bezrobotnych można opisać liczbą jednocyfrową a szczególnie niski poziom osiąga w latach 2001-2006.

Warto więc odnotować, że znacząca poprawa wskaźników bezrobocia następuje w Irlandii dopiero od roku 1998, czyli po 11 latach od zapoczątkowania reform w 1987 roku oraz po 4 latach od wejścia w okres trwałego i szybkiego wzrostu PKB w roku 1994. Na uwagę zasługują też głębokie zmiany w strukturze zatrudnienia. W latach 1973-2003 zatrudnienie ogółem, w liczbach bezwzględnych, wzrosło z prawie 1,1 mln osób do ok. 1,8 mln, czyli o ponad 68%. Największy przyrost nastąpił w sferze usług – prawie o 150%, w przemyśle o 49%, natomiast w rolnictwie wystąpił spadek o ok. 54% [Statistical, 2004, s. 14]. W efekcie tych zmian struktura zatrudnienia zbliżyła się do krajów wysoko rozwiniętych a poziom bezrobocia nadal jest uznawany jako bardzo niski.

W tablicy 2 zestawiono też wskaźniki wzrostu cen konsumpcyjnych i usług (CPI). Z zaprezentowanych tam liczb wynika, że zmiany tego wskaźnika przebiegają według jeszcze innych przedziałów czasowych aniżeli tempo wzrostu PKB i bezrobocie. Cały okres 34 lat można podzielić na dwa etapy. Z tego pierwszy liczy 10 lat i obejmuje okres od roku 1973 do 1982. We wszystkich latach tego okresu (poza rokiem 1978) występuje bardzo wysokie dwucyfrowe tempo wzrostu cen. Pierwsze objawy kontroli i obniżenia poziomu inflacji

można zaobserwować w roku 1983. Występuje jeszcze wówczas dość wysokie tempo wzrostu cen – 10,4%, ale jest ono wyraźnie niższe aniżeli w latach poprzednich. Dodatkowo też od tego roku rozpoczyna się spadek inflacji, która w kolejnym roku osiąga poziom jednocyfrowy, a od roku 1986 do 2006, czyli przez 21 lat mamy w istocie inflację pełzającą. To też jest przykład trwałego i niskiego tempa wzrostu cen.

Na podstawie danych w tablicy 2 warto też zwrócić uwagę na interesujące zjawisko równoczesnego występowania wysokiego tempa wzrostu cen wraz z wysokim bezrobociem. W Irlandii, w latach 1981-1984, odnotowano też pojawienie się stagflacji. Ostatni rok tego okresu rozpoczyna trwały proces obniżania i ponad dwudziestoletni cykl utrzymywania niskiej inflacji na poziomie pełzającym.

Uwarunkowania przemian społecznych i gospodarczych w Irlandii

W literaturze poświęconej analizie uwarunkowań rozwoju makroekonomicznego Irlandii podkreśla się występowanie zasady konwergencji, zgodnie z którą mniej rozwinięte kraje są w stanie nadrobić dystans rozwojowy. Źródła dyskusji na temat możliwości zrównania się poziomu zamożności gospodarek powstały na gruncie teorii wzrostu gospodarczego, a zwłaszcza neoklasycznego modelu Solowa. Założenia neoklasycznej teorii wzrostu implikują, że każda gospodarka dąży do stanu wzrostu zrównoważonego, a tempo dążenia jest tym wyższe im większa odległość od tego stanu. Oznacza to, że kraje biedniejsze powinny charakteryzować się szybszym tempem wzrostu niż kraje bogatsze, co z czasem ma doprowadzić do wyrównania się poziomów zamożności. Interesujące jest tutaj znalezienie odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki ekonomiczne i społeczne zdecydowały o tym, że Irlandia z kraju bardzo biednego przekształciła się w jeden z najbogatszych w Europie? Odpowiedź na tak sformułowane pytanie znajdujemy w formie czterech głównych, ale najbardziej ogólnych stymulatorów (uwarunkowań) tego procesu [Turley, Maloney, 2001, s. 581-584].

1. **Polityka gospodarcza rządu** – Porównanie gospodarek w różnych krajach świata prowadzi do jednego wniosku, że demokracja i kapitalizm są najlepsze dla wzrostu gospodarczego. Stabilne i niezależne sądownictwo, jasno zdefiniowane prawa własnościowe pozwalające przedsiębiorcom czerpać zyski z działalności gospodarczej oraz rząd, który nie interweniuje przesadnie w gospodarce, to cechy systemu pomocne w osiągnięciu wzrostu.
2. **Stopień otwartości na gospodarkę światową** – Kraje o wyższym poziomie otwartości na gospodarkę światową odnotowują szybszy wzrost gospodarczy niż te, które próbują zamknąć się przed resztą świata. Rozróżnia się tu dwie główne strategie otwarcia. Pierwszą z nich, to wzrost poziomu eksportu i drugą przyciąganie kapitału, głównie w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych.
3. **Kapitał ludzki i edukacja** – Edukacja oraz inwestycje w kapitał ludzki są istotnymi elementami determinującymi wzrost. Podniesienie poziomu umie-

jętności i kwalifikacji stanowi jeden z głównych warunków dla rozwoju gospodarczego, a zwłaszcza w przyciągnięciu inwestycji zagranicznych.

4. **Technologia** – Lepsza technologia przekłada się na wydajniejsze metody wytwarzania oraz większą produkcję narodową.

Wszystkie te czynniki (uwarunkowania) stały się podstawą sukcesu gospodarczego, który dzisiaj można też określać jako irlandzki model rozwoju. Nie należy jednak ulegać złudzeniom, że to co w roku 2001 napisali Turley i Maloney, było równie oczywiste i w pełni akceptowane już w roku 1973. Instytucjonalnych początków tego modelu należy doszukiwać się dopiero od roku 1987, czyli wraz z zapoczątkowaniem reform społecznych i gospodarczych.

Działania te zainicjowano więc dopiero w warunkach głębokiego kryzysu społecznego i gospodarczego, który dodatkowo został spotęgowany dwoma szokami światowymi na rynku paliw i energii w roku 1973 oraz 1979. W tym czasie, czyli od początku lat siedemdziesiątych również w Irlandii powszechna była ortodoksyjna koncepcja zrównoważonego budżetu. Poprzez politykę fiskalną nie oddziaływano w kierunku stymulowania aktywności gospodarczej ani też nie sprzyjano obniżaniu poziomu bezrobocia. Jednakże czterokrotny wzrost cen ropy naftowej w 1973 roku, zmusił rząd do wzrostu wydatków, by utrzymać popyt w gospodarce. Odbyło się to poprzez rosnące zadłużanie. Rezultatem był wzrost bezrobocia, długu publicznego oraz inflacji. W 1986 roku dług publiczny przekroczył 129% PKB, a tempo wzrostu zadłużenia było szybsze od tempa wzrostu gospodarczego [Mac Sharry, White, 2001, s. 31, 45]. Lata 1981-1983 to szczególnie niekorzystny okres związany z pojawieniem się staglacji.

Dopiero w takich warunkach przystąpiono do porozumień z zakresu partnerstwa społecznego, które w istocie zapoczątkowały procesy transformacji gospodarczej w Irlandii. W pierwszej kolejności zainteresowano się problemem stabilności finansów publicznych. Nastąpiła redukcja obciążeń podatkowych gospodarki, zaproponowano reformę wydatków na służbę zdrowia i pensji w sektorze publicznym. Nowa partia rządząca *Fianna Fail* przedstawiła projekt cięć w wydatkach w wysokości 485 mln funtów, zamknięto wiele oddziałów szpitalnych oraz zredukowano ponad 20 tys. stanowisk pracy w służbie publicznej. Działania te nie byłyby możliwe bez porozumień ze związkami zawodowymi [Allen, 2000, s. 13].

Ważną częścią reform, były więc porozumienia z zakresu partnerstwa społecznego. Od 1987 do 1997 roku zawarto łącznie cztery takie porozumienia:

- w latach: 1988-1990 NARODOWY PROGRAM NAPRAWCZY (*Programme for National Recovery*);
- w latach: 1991-1993 PROGRAM POSTĘPU GOSPODARCZEGO I SPOŁECZNEGO (*Programme for Economic and Social Progress*);
- w latach: 1994-1996/1997 PROGRAM KONKURENCYJNOŚCI I PRACY (*Programme for Competitiveness and Work*);
- w latach: 1997-2000 PARTNERSTWO 2000 (*Partnership 2000 for Inclusion, Employment and Competitiveness*).

Związki zawodowe zostały uznane za istotnego partnera w porozumieniach, a spektrum negocjowanych spraw obejmował poziom płac, podatki oraz poli-

tykę gospodarczą kraju. W konsekwencji podwyżki płac w sektorze publicznym były relatywnie skromne, a zakłócenia spowodowane strajkami stały się mniej częste. W efekcie działań podjętych w sferze finansów publicznych dług publiczny zmalał z ponad 112% PKB w roku 1987 do ok. 58% PKB w roku 1998. Deficyt budżetowy zmniejszył się w tym samym okresie z 8,6% PKB do 2,1% PKB. Zmalały też obciążenia fiskalne. Jeśli w roku 1987 podstawowa stawka podatku dochodowego od osób fizycznych wynosiła 35% a górna 58%, to w roku 1999 obniżono je odpowiednio do poziomu 24% oraz 46% [Mac Sharry, White, 2001, s. 119, 141, 146].

Warto w tym miejscu dla kontrastu przedstawić – ale w ujęciu syntetycznym – istotę systemu podatkowego w odniesieniu do przedsiębiorstw. Irlandia posiada tu długą historię wykorzystywania swojego nowatorskiego systemu podatkowego w celu przyciągania i rozwijania międzynarodowych przedsiębiorstw. Pierwsza bezcłowa strefa ekonomiczna na świecie powstała w Shannon w 1947 roku (Shannon Free Zone w Irlandii na zachodnim krańcu wyspy). Już w 1956 roku zaproponowano ulgi w podatku dochodowym z tytułu eksportu wszystkich dóbr z Irlandii [Dorgan, 2006, s. 11]. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku stało się to przyczyną krytyki argumentowanej naruszeniem reguł EWG odnośnie uczciwej konkurencji. Po wstąpieniu do EWG okazało się bowiem, że Irlandia jest pod tym względem krajem bardziej konkurencyjnym od pozostałych członków. Krytyka takiego podejścia spowodowała wprowadzenie przez Irlandię w 1978 roku stawki 10% podatku od zysków pochodzących z produkcji przemysłowej. W 1987 roku rozszerzono ją do określonych działalności prowadzonych i regulowanych przez Międzynarodowe Centrum Usług Finansowych w Dublinie. Tymczasem na pozostałe usługi rynkowe utrzymywano standardowy poziom podatku w wysokości 32%. W 1990 roku przedłużono dziesięcioprocentową stawkę od zysków korporacyjnych do roku 2010. W wyniku nacisków ze strony Komisji Europejskiej, w 1998 roku irlandzki rząd zaakceptował, że dopiero od 2003 roku stawka podatku dochodowego dla przedsiębiorstw wyniesie 12,5%. Zestawienie zmian w systemie podatkowym Irlandii przedstawiono w tablicy 3.

Warto jednak zauważyć, że wcześniejsza stawka 10% jest nadal stosowana do przedsiębiorstw spełniających określone warunki i podlegającym opodatkowaniu tą stawką przed 30 lipca 1998 roku. Obowiązuje ona do 2010 roku [Guide..., 2006, s. 3]. Na stronie internetowej irlandzkiej informacji biznesowej czytamy³: Stawkę 10% podatku dochodowego od przedsiębiorstw przemysłowych stosuje się do:

- przedsiębiorstw produkujących towary przemysłowe na terenie Irlandii;
- przedsiębiorstw sprzedających towary przemysłowe wyprodukowane w obrębie Irlandii w 90% przez jednostki pomocnicze (w 90% przez jednostki zależne lub w 90% przez firmy macierzyste);
- przedsiębiorstw, których towary poddane są procesowi produkcji wykonywanemu przez inne przedsiębiorstwa na terenie Irlandii.

³ www.lowtax.net/lowtax/html/jiroltr.html#forms. 26.03.2007.

Wniosek o opodatkowanie stawką 10% może być złożony zarówno przez filie przedsiębiorstw zagranicznych, jak i firm założonych w Irlandii. Irlandzkie ustawodawstwo nie precyzuje definicji produkcji przemysłowej, dlatego też sądy przedłużają w czasie, wynikającą z wcześniej nadanego prawa, opodatkowanie stawką 10% do pewnych działalności, które obejmują m.in.⁴:

- naprawę samolotów i ich części, w tym silników;
- hodowlę ryb;
- przetwórstwo mięsne;
- naprawę lub ponowne wytworzenie sprzętu komputerowego przez ich producentów;
- usługi informatyczne (oprogramowanie, przetwarzanie danych i związane z nimi usługi techniczne oraz consulting);
- produkcję filmów (pod warunkiem, że 75% produkcji wykonano w Irlandii).

Tablica 3

Rozwój systemu podatkowego w Irlandii

1956	Ustawa finansowa (FA – Finance Act) wprowadzająca ulgę w podatku dochodowym z tytułu eksportu (EPTR – Export Profits Tax Relief)
1969	Przedłużenie EPTR do lat 1989-1990
1978	Zniesienie EPTR i ustanowienie stawki 10% od zysków pochodzących z działalności przemysłowej realizowanej w latach 1981-2000. Działalność kwalifikowana do korzystania z ulgi eksportowej (EPTR) przed 1981 r. jest jej beneficjentem do 1990 r.
1987	Ustawa o usługach finansowych (FSA – Financial Service Act) powołująca Międzynarodowe Centrum Usług Finansowych w Dublinie prowadzące rejestr firm zajmujących się świadczeniem usług finansowych. Zyski kwalifikowane do określonych działalności koordynowanych przez Międzynarodowe Centrum Usług Finansowych podlegają opodatkowaniu stawką dziesięcioprocentową do 2005 r.
1990	Przedłużenie dziesięcioprocentowej stawki od zysków korporacyjnych do 2010 r.
1998	Porozumienie z Komisją Europejską stanowiące, że od 2003 r. stawka podatku dochodowego od przedsiębiorstw wyniesie 12,5%

Źródło: *Export Platform...*, 2004, s. 16

Praktyka związana z niskim opodatkowaniem działalności gospodarczej, w tym również tak szeroko interpretowanej formy *przedsiębiorstw przemysłowych*, nadal jest ważnym bodźcem sprzyjającym przy podejmowaniu decyzji o inwestowaniu w tym kraju. W roku 2006 porównywalny poziom podatków w głównych krajach inwestujących w Irlandii wynosił bowiem: USA – 39,5%; Wielka Brytania – 30%; Francja 34,43% i Niemcy – 38,6% [*Ireland...*, 2007, s. 9]. Niski podatek dochodowy od przedsiębiorstw przemysłowych był w Irlandii i nadal jest jedną z najważniejszych atrakcji lokalizacyjnych dla inwestycji zagranicznych.

Obok działań związanych z systemem podatkowym oraz dyscyplinujących finanse publiczne również w roku 1987 rząd Irlandii zainicjował strategię selektywnego wsparcia dla najbardziej dynamicznie rozwijających się przemysłów

⁴ www.lowtax.net/lowtax/html/jiroltr.html#forms. 26.03.2007.

nowej technologii. Uznano, że trzy podstawowe gałęzie w gospodarce powinny mieć najbardziej sprzyjające warunki do rozwoju. W tym celu postanowiono stworzyć bardzo dobre warunki funkcjonowania dla inwestorów w takich dziedzinach, jak: mikroelektronika i elektronika, farmaceutyka i urządzenia medyczne oraz przemysł chemiczny [Mac Sharry, White, 2001, s. 212].

W 1991 roku podjęto kolejne kroki, których głównym celem było doprowadzenie do zmian systemowych. Powołana specjalna Komisja ds. Przeglądu Polityki Przemysłowej (Industrial Policy Review Group) pod przewodnictwem J. Cullitona opracowała raport pod wymownym tytułem „Czas na zmianę”, który proponował wiele zmian zmierzających w kilku kierunkach. Wynikiem toczących się przez rok debat było powstanie trzech nowych agend wspierających przemysł: Forfas i Forbairt (specjalizujące się w pomocy dla sektora krajowego) oraz zrestrukturyzowana IDA (Industrial Development Agency) zajmująca się przyciąganiem inwestycji zagranicznych [Mac Sharry, White, 2001, s. 223].

W pierwszym kierunku działań podkreślono potrzebę szerszego niż w przeszłości wspierania aktywności gospodarczej. Postulowano też zajęcie się firmami irlandzkimi, które w odróżnieniu od inwestorów zagranicznych wykazywały stagnację działalności gospodarczej. Komisja zaproponowała tu następujące sposoby postępowania [A time..., 1992, s. 22-23]:

- jasność prowadzonej polityki, zniesienie specjalnych ulg i koncesji w kodeksie podatkowym;
- efektywność poprzez uproszczenie struktur instytucjonalnych i zachęcanie do konkurencji;
- rozpoznanie słabych stron systemu edukacji i jego reforma, gdyż braki w dziedzinie edukacji są dotkliwe, a niedobór wykwalifikowanej kadry pracowniczej zmusza firmy zagraniczne do podjęcia działań w innych krajach.

Drugim przedstawionym w raporcie kierunkiem była reforma systemu podatkowego. Trzecim kierunkiem działań była poprawa infrastruktury gospodarczej. Argumentowano konieczność zwiększenia inwestycji na rozbudowę strategicznych dróg, portów lotniczych i morskich. Czwarty kierunek działań to reforma kształcenia technicznego i zawodowego. Wskazano również na niski międzynarodowy ranking Irlandii w wydatkach na badania i rozwój. Wydatki te powinny być powiązane z przemysłem. Piątym kierunkiem działań zaproponowanym w raporcie było wzmocnienie roli agencji rządowych w rozwijaniu działalności gospodarczej i kreacji zatrudnienia. Skrytykowano dotychczasową efektywność działalności agencji rządowych promujących gospodarkę, ze względu na nieracjonalne wykorzystywanie środków pomocowych i zalecano większą selektywność przy wyborze projektów oraz zmniejszenie ich kosztów. Szóstym kierunkiem sugerowanych działań była reforma i wzmocnienie instytucji rządu, które wspomagają rozwój przemysłu. Uważano, że interwencja w polityce gospodarczej musi być prowadzona w sposób bardziej zintegrowany i efektywny. Autorzy raportu przyznają, że dotychczasowy system administracyjny był słaby w prowadzeniu aktywnej polityki gospodarczej. Postulują, aby na szczeblu centralnym powołano strukturę, która odpowiadałaby za rozwój gospodarczy [A time..., 1992, s. 10].

Efekty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz funduszy z UE

Lata dziewięćdziesiąte ubiegłego wieku zaczynają przynosić pierwsze pozytywne efekty wcześniej podjętych decyzji systemowych. Uznano wówczas, że przed polityką gospodarczą stoją dwa główne zadania: pierwsze, to maksymalne wykorzystanie możliwości ściągnięcia do Irlandii bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz drugie, to takie wykorzystanie środków pomocowych Unii Europejskiej, które stworzy szczególnie sprzyjające warunki do ich działania. Obydwa te cele można było pomyślnie realizować z tego względu, że wcześniej skutecznie zainicjowano reformę systemu finansów publicznych, a dodatkowo procesy te stymulowano poprzez system ulg i zachęt dla inwestorów w przemyśle o znaczeniu priorytetowym [Allen, 2000, s. 23-24].

W raporcie Forfas z 2002 r. stwierdza się, że w odróżnieniu od pierwszej fali BIZ z końca lat osiemdziesiątych i początków lat dziewięćdziesiątych, które kierowały się niskimi płacami i wybierały sektory pracochłonne (np. tekstylny), to BIZ w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, w wyniku aktywnej polityki przyciągania inwestycji do dziedzin przyszłościowych, lokowały się już w przemyśle wysokiej techniki, farmaceutycznym, biotechnologiach i usługach finansowych [Forfas..., 2002, s. 42].

Argumentem świadczącym o autentycznie atrakcyjnym charakterze Irlandii dla inwestorów zagranicznych mogą być m.in. wypowiedzi szefów przedsiębiorstw zagranicznych działających w Irlandii. W jednym z przeprowadzonych przez IDA wywiadów o powody ulokowania działalności gospodarczej w Irlandii, dyrektor korporacji Oracle, Nicky Sheridan stwierdził: *Irlandia odniosła sukces ekonomiczny w ostatnich latach. Przyjazna dla biznesu polityka wykreowała najszybciej rosnącą gospodarkę w Europie. Dla odnoszących sukcesy wielonarodowych korporacji, takich jak Oracle oznacza to, że w połączeniu z wykształconą, młodą, elastyczną i wielojęzyczną siłą roboczą, Irlandia oferuje unikalnie dynamiczne środowisko do handlu światowego*⁵.

Jednym z najbardziej efektywnych instrumentów było powołanie agencji do spraw rozwoju przemysłowego – IDA (Industrial Development Agency). Działalność IDA polega na bardzo aktywnej promocji Irlandii jako miejsca inwestowania w Unii Europejskiej. Co roku wydawany jest raport IDA, który prezentuje osiągnięcia w ściągnięciu kapitału zagranicznego do Irlandii, a na stronie internetowej prowadzonej w kilku językach świata przedstawiane są zalety tego kraju jako platformy lokowania BIZ.

Większość dokonywanych BIZ w Irlandii pochodzi z USA, a kapitał amerykański przewyższa kilkakrotnie inwestycje z Wielkiej Brytanii czy Niemiec. W raporcie Forfas z 2002 roku stwierdza się, że w szczególności w latach dziewięćdziesiątych przyczyniły się one do restrukturyzacji przemysłu irlandzkiego w kierunku aktywności ukierunkowanej na produkcję o wysokiej wartości dodanej, wymagającej bardziej wykształconej siły roboczej. Były to przede

⁵ www.idaireland.ie. 19.03.2007.

wszystkim przedsiębiorstwa amerykańskie. Inwestycje typu *green field* w latach 90. pochodziły głównie ze zorientowanych na eksport przedsiębiorstw amerykańskich. W 1998 roku amerykańskie korporacje transnarodowe tworzyły ponad 32 mld euro eksportu przemysłowego Irlandii, czyli 70% ogółu i zatrudniały ponad 73 tys. pracowników. To właśnie te przedsiębiorstwa miały wpływ na zauważalną ekspansję rozwoju handlu zagranicznego. Irlandia otrzymała też znaczący napływ BIZ z innych krajów europejskich – głównie z W. Brytanii i Niemiec. Były one skromniejsze pod względem skali w porównaniu z amerykańskimi, niemniej jednak przyczyniły się do rozwoju głównie przemysłu chemicznego, farmaceutycznego, usług finansowych oraz usług czasu wolnego (*leisure sectors*). W 1999 roku przedsiębiorstwa produkcyjne z krajów UE zatrudniały ponad 34 tys. pracowników i tworzyły 4,7 mld euro całego eksportu irlandzkiego [Forfas..., 2002, s. 16-17].

Działania marketingowe Agencji nie byłyby jednak tak skuteczne gdyby nie efektywne wykorzystanie pieniędzy publicznych i środków unijnych. Wśród czynników, które przyczyniły się do uczynienia Irlandii atrakcyjnym miejscem dla inwestorów zagranicznych, wskazuje na wzajemną zależność pomiędzy BIZ i funduszami strukturalnymi. Od samego początku istniał słaby punkt w przyciąganiu BIZ: brak wykwalifikowanej siły roboczej. Niedostateczne umiejętności pracowników z punktu widzenia nowych, zagranicznych przemysłów lokujących się tutaj, były skutkiem stosowanego protekcjonizmu w przemyśle, który chylił się ku upadkowi. W dodatku IDA była zobowiązana do przyciągania zagranicznych przedsiębiorstw w najmniej rozwiniętych regionach. W rezultacie potencjalni inwestorzy obawiali się trudności w zdobyciu odpowiednich pracowników oraz kosztów zwiększania produktywności siły roboczej, które w początkowych latach mogły oznaczać zmniejszenie zysków lub straty. By „słabość” tę zamienić w mocną stronę konkurencyjności gospodarki, IDA zapewniała granty szkoleniowe, które kierowano na szkolenie pracowników rekrutowanych przez inwestujące i rozszerzające działalność w Irlandii zagraniczne przedsiębiorstwa. Ponadto Agencja oferowała przedsiębiorstwom tworzącym nowe zatrudnienie granty zatrudnieniowe. Granty te były często decydującym czynnikiem dla przedsiębiorstwa podejmującego decyzję inwestycyjną oraz łagodziły obawy dotyczące umiejscowienia działalności gospodarczej w Irlandii (Mac Sharry, White, 2001, s. 179, 180).

Granty na zatrudnienie płacone przez IDA na nowe miejsca pracy tworzone w nowych usługach międzynarodowych oraz na szkolenia, kwalifikowały się do funduszy europejskich. Udział tych funduszy dla nowych firm sięgał do 65%, a od 1994 roku do 75% kosztów. IDA oferowała także pomoc na pokrycie kosztów poniesionych przez inwestora w dziedzinie badań i rozwoju. W 1998 roku IDA otrzymała 8,4 miliony funtów irlandzkich z funduszy strukturalnych, z czego 6,2 miliony funtów irlandzkich zostało przekazane na wsparcie badań i rozwój przemysłu. Płatności z Europejskiego Funduszu Społecznego stanowiły 2,2 miliony funtów irlandzkich. Po pięciu latach, w 1998 roku średnia wartość refundacji dla IDA za szkolenia i zatrudnienie w firmach zagranicznych stanowiła 5 milionów funtów irlandzkich [Mac Sharry, White, 2001, s. 181].

Z zestawienia liczb w tablicy 4 wynika, że fundusze europejskie wraz ze środkami z budżetu państwa kierowano w formie wsparcia do konkretnych firm. Były to przedsiębiorstwa związane z bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi. W kolejnych latach zwiększała się liczba tych przedsiębiorstw objętych pomocą, rosła też liczba utworzonych miejsc pracy, a zatrudnienie osób w pełnym wymiarze czasu, w całym 10-letnim okresie, wzrosło z ok. 160 tys. pracowników do ponad 280 tys. Pojawia się też w statystykach zatrudnienie osób w niepełnym wymiarze czasu. Jest to wyraźny dowód na uelastycznienie rynku pracy. W latach 1992-1993 stanowiło to jedynie 6% osób zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy. W kolejnych dwuletnich okresach odsetek ten wzrasta jednak do 11,5%; 11,0%; 12,5% oraz 9,5%. Widać więc, że nie jest to dominująca forma zatrudnienia, ale umożliwia zdobycie pracy, np.: studentom, osobom zaabsorbowanym w znacznym stopniu zajęciami domowymi, czy też inwalidom lub niepełnosprawnym. Uelastyczniając w ten sposób rynek pracy państwo spełnia bardzo ważne funkcje społeczne.

Tablica 4

Efekty wsparcia przez Agencję Rozwoju Przemysłu (IDA) dla napływających BIZ

Wyszczególnienie	Lata 1992-1993	Lata 1994-1995	Lata 1996-1997	Lata 1998-1999	Lata 2000-2001
Liczba firm otrzymujących wsparcie	1.739	1.882	2.160	2.464	2.524
Liczba utworzonych miejsc pracy	15.301	21.893	27.965	34.103	36.672
Zatrudnienie osób w pełnym wymiarze czasu	159.847	178.346	209.113	245.323	280.039
Zatrudnienie osób w niepełnym wymiarze czasu	9.604	20.601	22.937	30.681	26.632

Źródło: zestawienie własne na podstawie: [IDA Annual Report 2001..., 2001, s. 8]

Wśród czynników podnoszących atrakcyjność lokalizacji inwestycji w Irlandii wymienia się także członkostwo w Unii Europejskiej. Utworzenie Jednolitego Rynku Europejskiego było jednym z głównych czynników napływu BIZ do Irlandii w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Napływ tak wielu przedsiębiorstw miał olbrzymi wpływ na kształtowanie się handlu zagranicznego Irlandii. Dokonały one przekształceń w działalności przemysłowej, z pierwotnie nisko zaawansowanego technologicznie sektora nastawionego na rynek wewnętrzny i Wielkiej Brytanii, w sektor wysokiej techniki adresowany na rynek globalny. Jeszcze w 1973 roku 52% wymiany handlowej Irlandii z zagranicą przypadało na Wielką Brytanię, 21% na Europejską Wspólnotę Gospodarczą, a 27% na resztę świata. W 1988 roku proporcje te wynosiły odpowiednio: 38% – Wielka Brytania, 33% – pozostałe kraje EWG, 29% – reszta świata, natomiast w 1999 roku: 27% – Wielka Brytania, 34% – pozostałe kraje Unii Europejskiej, 39% – reszta świata [Forfas..., 2002, s. 13].

Niezależnie od najczęściej wskazywanych w ogólnych analizach ścisłych powiązań między napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych a działaniami rządu irlandzkiego oraz absorpcją funduszy z UE, dokonuje się też szczegółowych ocen wpływu tych środków na podstawowe wskaźniki makroekonomiczne. Przykładem tego jest model HERMIN, który posłużył do oceny wpływu funduszy strukturalnych na wzrost realnego PKB i na zmniejszenie stopy bezrobocia w latach 1994-1999. Z opisanej za pomocą tego modelu symulacji wynika, że realny PKB w roku 1994 zwiększył się w wyniku napływu funduszy strukturalnych o 1,61% PKB. W kolejnych latach wpływ ten był coraz większy, tak że w roku 1999 osiąga największy poziom – 2,83% PKB. W tym samym okresie bezrobocie maleje na skutek napływu funduszy europejskich od najniższego poziomu w roku 1999 o – (minus 0,35%) do – (minus 1,07%) w roku 1995 [Kowalski, 2005, s. 81].

Podsumowanie i wnioski

1. Irlandia należy do tej grupy krajów, które w momencie akcesji do Wspólnot Europejskich należały do grona najbiedniejszych w Europie. Dystans, który dzielił ją w roku 1973 od przeciętnego poziomu (PKB *per capita*) w tym gronie wynosił jak 100% do 64%. Po upływie 33 lat relacje te uległy odwróceniu i w roku 2005 wyniosły już jak 100 do 139%. To jest najbardziej ogólna synteza procesów, których efekty ujawniły się w postaci szybkiego i trwałego tempa wzrostu gospodarczego. Nie samo członkostwo we Wspólnotach Europejskich dało jednak bezpośredni impuls do rozwoju. Przez pierwsze lata obserwowano nie tylko stagnację, ale nawet regres, który doprowadził do bardzo groźnego zjawiska – stagflacji – w latach 1981-1983. Dopiero ta sytuacja wymusiła skuteczną kontrolę tempa wzrostu cen od 1984 r.
2. Z przeprowadzonych badań wynika pewna logiczna kolejność występowania czterech przeanalizowanych procesów o charakterze makroekonomicznym. W pierwszej kolejności można odnotować trwały spadek tempa wzrostu cen. Inflacja w sposób znaczący uległa obniżeniu już w roku 1984. W kolejnych latach osiąga trwale – aż do 2005 roku, czyli przez 21 lat – poziom inflacji pełzającej. Już sam fakt, że przez 21 lat można utrzymać tempo wzrostu cen na poziomie niższym aniżeli 5% jest godnym podkreślenia. W następnej kolejności (drugiej) – od roku 1989, czyli po 5 latach od zapoczątkowania skutecznej kontroli nad tempem wzrostu cen – rozpoczyna się 18-letni okres szybkiego i trwałego wzrostu PKB. W trzeciej kolejności następuje trwale odwrócenie procesów migracji i od roku 1996 dominuje już napływ ludności nad odpływem. W czwartej kolejności – od roku 1998 następuje 9-letni okres utrzymania się bezrobocia na trwale niskim poziomie. Warto więc zwrócić uwagę na kolejność następowania po sobie tych czterech procesów (inflacja, wzrost gospodarczy, migracja i bezrobocie), na ich trwałość i logiczną konsekwencję.
3. Badania potwierdziły ponadto, że ważną przyczyną trwałego i stabilnego wzrostu gospodarczego, który zaczął się dopiero w roku 1989, były głębokie

reformy w polityce gospodarczej rządu zapoczątkowane w drugiej połowie lat osiemdziesiątych i kontynuowane w kolejnych latach jako logiczne następstwo lub dopełnienie tych pierwszych zmian. Reformy te stanowiły uzupełnienie wcześniej zapoczątkowanej kontroli inflacji i jednocześnie umożliwiły napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych i dodatkowo zostały wsparte funduszami z Unii Europejskiej.

4. Reformy ekonomiczne zostały poprzedzone i zapoczątkowane porozumieniami z zakresu partnerstwa społecznego. Łącznie w latach 1987-1997 powstały cztery takie porozumienia a ich celem było uzgodnienie wspólnych stanowisk w sprawach społecznych i gospodarczych. Dodatkowo porozumienia te miały na celu wyeliminowanie kwestii gospodarczych ze sporów politycznych. Poprzez uzyskanie zgody na partnerskie kształtowanie wynagrodzeń pomiędzy rządem, związkami zawodowymi i pracodawcami osiągnięto łagodniejsze tempo wzrostu kosztów wynagrodzeń w odpowiedzi na ogólny wzrost poziomu cen w gospodarce, co zwiększyło konkurencyjność pracy Irlandii w wymiarze międzynarodowym. Z inflacją nie tylko walczone poprzez wolniejszy wzrost płac, ale także – co okazało się szczególnie ważne – zmniejszając również koszty pozapłacowe.
5. Pod pojęciem uzyskanych przekształceń strukturalnych w Irlandii należy rozumieć całokształt przemian związanych z integracją ekonomiczną z krajami Wspólnot Europejskich, z udziałem w światowych procesach globalizacji gospodarczej, a także dostosowania wewnętrzne do tych nowych wyzwań, których najbardziej ogólnym celem było włączenie kraju w światowy system konkurencji. Praktyczną konsekwencją tych ogólnych założeń były głębokie reformy finansów publicznych, które doprowadziły, poprzez restrukturyzację wydatków, do obniżenia deficytu budżetowego, a tym samym stopniowego zmniejszania zadłużenia państwa. Działania te spowodowały napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych, które dodatkowo – w latach dziewięćdziesiątych – wsparte zostały funduszami z Unii Europejskiej.
6. Za główne źródło sukcesów Irlandii można jednak uznać umiejętne pogodzenie mechanizmów rynkowych z elementami interwencji państwa. Irlandia nie jest więc krajem liberalnym w rozumieniu tradycyjnej ekonomii klasycznej. Z jednej strony mamy tu do czynienia z inicjatywami o charakterze neoliberalnym:
  - wyraźna i jednoznaczna kontrola budżetu państwa, której celem jest racjonalizacja wydatków i oszczędność;
  - prywatyzacja i obniżenie podatków w celu zwiększenia inicjatywy ze strony jednostek gospodarczych;
  - powolny wzrost płac wsparty również obniżaniem pozapłacowych kosztów pracy.Z drugiej natomiast – ważne elementy interwencjonizmu państwa:
  - priorytetowe traktowanie przyszłościowych dziedzin przemysłu, które naruszało zasadę równego traktowania podmiotów gospodarczych;
  - prawo do korzystania z niskiej stopy podatku od zysków zastosowano do wybranych usług i wyrobów, co jest wprawdzie niezgodne z kanonem

doktryny neoliberalnej, ale przyspieszało proces restrukturyzacji gospodarki w oczekiwanym – nowoczesnym kierunku;

- stosowanie ulg inwestycyjnych sterowanych też zgodnie z polityką strukturalną, co według nurtu neoliberalnego zakłócało wolną konkurencję.

* * *

Przedstawione działania miały na celu doprowadzić do tego miejsca, w którym obecnie znajduje się ten kraj, a relacje ekonomiczne nie tylko potwierdzają i uzasadniają decyzje naszych rodaków o emigracji zarobkowej, ale wskazują też na potrzebę chłodnej analizy przyczyn tej sytuacji. Może więc warto zainteresować się nie tylko efektami, ale również dlaczego do tego doszło? Niech przyczyny staną się źródłem naszej inspiracji a nie tylko skutki. Wiadomo, że same decyzje o charakterze makroekonomicznym nie wystarczą do zrealizowania tak spektakularnych sukcesów, ale od czegoś trzeba zacząć. Tym bardziej że w gospodarce droga od decyzji do efektów jest niekiedy bardzo długa. W Irlandii proces ten został zapoczątkowany już ponad 20 lat temu, a nasilenie jego efektów ujawnia się dopiero od kilku lat.

W tym miejscu warto też przytoczyć mało znane z historii fakty, o których tak pięknie pisze w swej książce Thomas Cahill. Pod koniec V wieku barbarzyńcy plądrują Cesarstwo Rzymskie, a dorobek europejskiej myśli ginie wraz z dymem palonych ksiąg. Mogłoby się здаwać, że średniowieczna ekspansja islamu natrafi jedynie na mizerny opór bezładnie rozsianych plemion animistów gotowych na przyjęcie nowej cywilizacji. Tymczasem okazało się – a wiedzą o tym tylko nieliczni – że ocalenie Europy leżało wówczas w rękach irlandzkich skrybów zakonnych. Podjęli się oni skopiowania skarbów grecko-rzymskiej i judeo-chrześcijańskiej kultury. W ten sposób udało się uratować dość pokaźne zasoby kultury na naszym kontynencie [Cahill, 1999]. Niech ta wiadomość stanowi klamrę spinającą historyczną i współczesną rolę Irlandii w europejskiej kulturze i gospodarce.

Bibliografia

- Allen K., [2000], *The Celtic Tiger. The myth of social partnership in Ireland*, UBC Press, Manchester.
- A time for change – industrial Policy for the 1990*, [1992], Raport rządu irlandzkiego na temat strategii rozwoju gospodarczego Irlandii w latach 90., Dublin.
- Cahill T., [1999], *Jak Irlandczycy ocalili cywilizację. Nieznana historia heroicznej roli Irlandii w dziejach Europy po upadku Cesarstwa Rzymskiego*, Media Rodzina of Poznań.
- Centralne Biuro Statystyczne Irlandii, Strona internetowa: www.cso.ie/releasespublications/pr_natacc.htm, 21.08.2007.
- Cenzus*, [2006], *Preliminary Report*, Dublin.
- Dorgan S., [2006], *How Ireland became the Celtic Tiger*, Heritage Foundation, Washington.
- Export Platform FDI: The Irish Experience*, [2004], EIB Papers, Volume 9 (2), Luxemburg.
- Ewertowska E., [2007], *Wzrost i rozwój gospodarczy w Irlandii*, Maszynopis pracy w Katedrze Makroekonomii na Wydziale Nauk Ekonomicznych UWM w Olsztynie.
- Forfas – Enlargement of the European Union*, [2002].

- Guide to tax in Ireland 2006*, [2006], Industrial Development Agency Ireland.
- Historical National Income and Expenditure Tables 1970-1995*.
- IDA Annual Report 2001, [2001], Industrial Development Agency, Dublin.
- Ireland and the EU 1973-2003*, [2004], *Economic and Social Change*, Central Statistics Office, Dublin.
- Ireland Vital Statistics*, [May 2007], IDA Dublin.
- Kowalski A., [2005], *Polityka regionalna Unii Europejskiej w Irlandii*, „Gospodarka Narodowa” nr 4, SGH, Warszawa.
- Mac Sharry R., White P., [2001], *The making of the Celtic Tiger. The inside story of Ireland's boom economy*, Mercier Press, Dublin.
- Measuring Ireland's Progress 2006*, [2007], Central Statistics Office, Cork.
- National Income and Expenditure 2006 Tables 1995-2006*.
- Population and Migration Estimates*, [2006], Central Statistics Office, Dublin.
- Statistical Yearbook of Ireland 2004*, [2004], Dublin.
- Turley G., Maloney M., [2001], *Principles of Economics, An Irish Textbook*, Gill and Macmillan, Dublin.

THE MACROECONOMIC DETERMINANTS AND EFFECTS OF ECONOMIC GROWTH IN IRELAND

Summary

The authors describe a combination of factors that have influenced economic growth in Ireland. The study relies on description methods, tabular analysis and synthesis.

Ireland joined the European Community in 1973, but the first few years of membership brought no major benefits for the country. This means that European Community membership alone was not enough to spur the Irish economy, Heller and Ewertowska note. In the initial period after joining the European Community, Ireland experienced stagnation and a regression that eventually led to stagflation, an extremely dangerous trend that lasted from 1981 to 1983. It was not until 1984 that the Irish government brought inflation under control and kept in check effectively for many years. This successful campaign against inflation was the first macroeconomic development that laid the groundwork for sustained economic growth in Ireland, the authors say. In 1987-1997 four social partnership agreements were made in Ireland. The reforms combined neoliberal concepts with state intervention. The government streamlined expenditure, reduced the budget deficit and public debt, accelerated privatization, and reduced the rate at which pay grew, in addition to cutting non-wage labor costs. At the same time, the government offered tax breaks and preferential treatment to investors in selected industries and it also granted subsidies to those providing employee training and retraining programs. These measures were supported by an inflow of foreign direct investment and funds from European Union coffers. All these efforts were oriented toward structural changes in the infrastructure sector and the economy as a whole. As a result, Ireland stopped being a poor and backward country that it was when it joined the European Community in 1973. It grew into one of the wealthiest countries in the EU. In 1973, Ireland's GDP per capita was just 64 percent of the EC average. In 2005, the country's GDP per capita accounted for 139 percent of the EU average and was the second-highest in the EU after that of Luxembourg. The main

source of Ireland's success story has been the country's ability to skillfully combine market (neoliberal) mechanisms with state intervention, Heller and Ewertowska say. This means that Ireland is not a liberal country according to the definition used in classical economics, the authors conclude.

Keywords: Ireland, economic growth, inflation, unemployment, neoliberalism, state intervention